писмо на папа Йоана VIII до Бориса отъ 879 г., Борисовиятъ сродникъ Петъръ и още Йоанъ и Мартинъ (legatos vestros, Petrum scilicet cognatum vestrum, et Ioannem atque Martinum, praedecessoris domini nostri Nicolai beatissimi praesulis tempore direxistis. Part. lat., CXXVI, col. 843). Второто Борисово пратеничество било презъ следната 867 г., но, кои сѫ участвували въ него, не знаемъ. Анастасий Библиотекарь само поменава, че пратеници били нѣколцина (т. е. че Борисъ iterim legatos suos Romam direxit. Migne, Patr. lat., CXXVIII, col. 1375). Въ третото Борисово пратеничество, презъ 869 г., както видѣхме по-горе, е поменатъ само Петъръ. Следъ решението на българския въпросъ въ 870 г., българскитѣ сношения въ Римъ не престанали, но тѣ нѣмали първия си характеръ; тѣ били правени главно отъ вежливость и въ тѣхъ участвували второстепенни личности. Така, знае се отъ едно писмо на папа Йоана VIII до Бориса отъ 878 г. (Migne, Patr. lat., CXXVI, col. 760), че Борисъ билъ проводилъ дарове на папата по нѣкой си монахъ Урсъ, и отъ друго писмо отъ 879 г. (пакъ тамъ, col. 848) узнаваме за дарове, които проводилъ Борисъ по своя „изреденъ довѣреникъ Функтикъ“ (per Functicum eximium fidelem vestrum). За други Борисови пратеничества до Римъ не се знае. А че въ едно или друго отъ първитѣ три пратеничества сѫ участвували Петъръ, Зергобула и Sondoke, освенъ въ приведенитѣ горе свидетелства, имаме и писмото на папа Йоана VIII отъ 879 г. до Борисовитѣ съветници Petrus, Cerbula (= Zergobula въ Чив. ев.) и Sundica (= Sondoke въ Чив. ев.), които да се приобщатъ заедно съ своя господарь къмъ лоното на Римската църква (Migne, Patr. lat., CXXVI, col. 833). Папата се отнася до тѣхъ, като до познати лица, които сѫ били въ общение съ папската курия. Щомъ, следователно, Сѫдькъ е началствувалъ едно отъ пратеничествата въ Римъ, и щомъ като само за второто отъ тѣхъ, презъ 867 г., не сѫ запазени имената на делегатитѣ, трѣбва да приемемъ, както мисли и проф. Златарски, че мисията на Сѫдька се отнася до 867 г.; тогава сѫ били вписани въ Чивидалското евангелие и имената на Борисовия домъ и тия на Сѫдьковия. Само за имената Zergobula и Petrus et uxor eius Sofia не сме сигурни, дали сѫ били дописани презъ сѫщата 867 г. или презъ 869 г..

Сега да се върнемъ на имената на князъ Борисовия домъ, записани на л. 3ᵛ въ Чивидалското евангелие. Преди да бѣха оповестени тия имена, отъ Борисовото семейство се знаеха само двамата му синове — Владимиръ и Симеонъ, царували единъ следъ другъ. Отъ чивидалската бележка узнаваме името на Борисовата жена — Мария, на двамата му братя — Гаврилъ и Доксъ, на четиримата му сина — Расате, Гаврилъ, Симеонъ, Яковъ, и на двѣтѣ му дъщери — Пракси и Анна. Понеже първородниятъ Борисовъ синъ, който пръвъ царувалъ следъ закалугеряването на баща си, е нареченъ Владимиръ (въ Фулдскитѣ анали, въ Чудото на св. Георгия съ българина и у Теофилакта Охридски), трѣбва да приемемъ, че Расате, поменатъ като първороденъ въ чивидалската бележка, ще да е било второто име на Владимира. Ако ли пъкъ Расате не е доживѣлъ до 888 г., когато Борисъ оставилъ престола, тогава

Борисова дъщеря Praxi, която била вече покойница, робиня божия (dei ancella), когато били записани българскитѣ имена въ Чивидалското евангелие. Praxi ще да иде вѣроятно отъ Евпраксия. Тукъ е мѣстото да припомнимъ, че въ една срѣдновѣковна повесть, позната въ различни версии и на разни европейски езици, повесть, която може да се озаглави „Девойка безъ ржце“, става дума за дъщерята на българския царь Михаила, носеща името Персика. Персика се нарича и една отъ дванадесеттѣ сибили. Тая повесть е запазена въ руски киевски преписъ; повестьта е озаглавена „Чюдо пресвятыя Богородицы о царевнѣ Персикѣ, дщери царя Михаила Болгарскаго.“ За тая повесть ще имаме случай да поговоримъ на друго мѣсто.

Втората българска бележка въ Чивидалското евангелие, на л. 4, съдържа имената на семейството на Борисовия пратеникъ въ Римъ Sondoke, както и имена чужди на това семейство. Четенето на едни отъ тия имена представя известни затруднения, преди всичко това на името на пратеника. Въ паметницитѣ това име е познато въ следнитѣ три написания: 1) Sondoke въ Чивидалското евангелие; 2) Nesundicus vagantur у Анастасия Библиотекарь, въ неговитѣ бележки за Цариградския съборъ въ 869-870 г., именно при изброяване българскитѣ делегати, които присжтствували на десетото заседание на събора, 28 февруарий 870 г. (Migne, Patr. lat., CXXIX, col. 148); 3) Sundica въ писмото на папа Йоана VIII отъ 879 г. до съветницитѣ на Бориса Petrus, Cerbula et Sundica (Migne, Patr. lat., CXXVI, col. 833). Второто отъ тия написания (Nesundicus) не ще да е сигурно. Ориенталистътъ J. Marquart (Die Chronologie der alttürkischen Inschriften. Leipzig 1898, стр. 41, бележка) изправя името въ Sundicus, което се посрѣща и съ другитѣ две написания. Всички, които сж се спирали на това име, смѣтали сж го за славянско. Миклошичъ (Lexicon pal.-sl.-gr.-latinum. Vindobonnae 1862-1865) го възстановява въ форма на **Сждъка**, Дриновъ (Исторически прегледъ на българска-та църква. Віена 1869, стр. 21) — **Сждикъ**, а Иречекъ (Časopis Musea kr. Českého, 1876, стр. 775) само посочва Миклошичевото възстановяване. Изхождайки отъ тритѣ написания на името — Sondoke, Sundicus и Sundica — ние смѣтаме, че въ първата сричка гласната е голѣма носовка **ж**, предадена на латински съ on, un. Къмъ корена **сжд** е добавенъ суфиксъ ькъ, гдето ь е предаденъ на латински ту съ i, ту съ o. Тъй че на старобългарски името е звучало **Сждькъ**. Успоредици на това старобългарско лично име **Сждькъ** намираме и въ другитѣ славянски езици, у чеситѣ Sudek, у поляцитѣ Sądek; на чески имаме и женско име Sudka. Въ полза на славянския произходъ на името говорятъ и другитѣ славянски имена въ семейството на Сждька. Що се отнася до епитета vagantur, който придружава името у Анастасия Библиотекарь, нѣма съмнение, това е известниятъ прабългарски титулъ въ абобскитѣ надписи *βαγατουρ*, *βογοτορ*, у руситѣ богатырь.

Жената на Сждька е наречена Sogesclaua. На старобългарски формата Согеслава е невъзможна, защото г би се измѣнило предъ е въ

ж. Тука латинското g не означава ж, защото славянскиятъ звукъ ж въ чивидилскитѣ славянски имена се предава съ z. Това g следователно крие нѣкой другъ славянски звукъ, мѫчно уловимъ отъ чивидалския монахъ, който е записвалъ имената. На л. 6ᵛ въ Чивидалското евангелие срѣщаме друго женско име Soguasclava. Иречекъ предполагаше (Čas. Mus. kr. Č. 1876, стр. 774), че подъ Sogesclaua се крие Собѣслава. Рачки (Rad, XLII, 202) сѫщо предполага Собеслава. Миклошичъ (Bildung der slavischen Personnennamen,стр. 312) изкарва името отъ старобългарското собь (помощь, пособие) и привежда примѣри за лични и мѣстни имена Собѣславъ у другитѣ славянски езици. Ние ще прибавимъ още Собѣслава, баща на пленения отъ Асѣновия братъ Александра Богомиръ. Собѣслава се нарича и една рѣка въ Ческо.

Вториятъ Сѫдьковъ синъ е назованъ Uuelecneo. Рачки (Rad XLII, 202) сближаваше това име съ Велихна, Великна; Златарски (Кой е билъ черноризецъ Тудоръ Дуксовъ? стр. 46) съ Веленко. Право се досѣща обаче Иречекъ (Čas. M. kr. Č. 1876, стр. 774), че тукъ се разбира Велегнѣвъ. Записвачътъ на името е смѣсилъ по звукъ g (г) съ c (к), а е трѣбвало да напише Uuelegneo. Що се отнася до думата гнѣвъ, той я е писалъ съ вокализувано в, както туй е сторилъ и съ името Вишегнѣвъ, което записалъ на л. 38ᵛ като Uisegneo.

Първата дъщеря на Сѫдька се е наричала Богомила (Bogomilla) Знае се, че голѣма часть отъ сложнитѣ славянски лични имена у българитѣ датуватъ едва отъ християнската епоха у тѣхъ, подъ влияние главно на грѫцкитѣ подобни имена. Имената Богомила, Богомилъ ще да сѫ заемки въ преводъ отъ грѫцки, отъ *Θεόφιλος*. Употрѣбяването на името Богомилъ у поляцитѣ и чехитѣ, както и у нѣмцитѣ (Gottlieb), ще да е сѫщо отъ по-късно време. Село Богомила въ Велешко (Македония) ще да си носи названието отъ богомилското нѣкога население въ тоя край. Това личи добре и отъ името Бабуна, давано въ сѫщия край на планина, на село и на рѣка, а бабунитѣ бѣха богомилска група. Както и да е, името Богомила у българитѣ е зарегиструвано още отъ време на Бориса, именно въ чивидалската бележка, и е по-старо отъ името на попъ Богомила, основатель на богомилството.

За името на втората дъщеря на Сѫдька — Kalîa — не сме сигурни, дали е славянско или иде отъ грѫцкото *καλή* (добра, хубава). Въ рѫкописа надъ буква i стои доста висока дѫга, като обърната кратка, î. Да не би тоя белегъ да означава изпусната буква, напр. n (н), та името въ такъвъ случай би се чело Калина вм. Каля. Женското име Калина (=Каля) е твърде разпространено и сега у българитѣ. Въ народната пѣсень

Ка́льо, Ка́лино́ дево́йко,
Ви́ши, ви́ши цр́ни о́чи и пр.

сѫщата мома е назована и Каля и Калина. Срѣща се и мѫжко име Калинъ. Името „калина“, давано на цвѣте или на дървото наръ, е познато и у чехи, руси, сърби. Тъй че, ако въ чивидалската бележка четемъ Калина, името ще смѣтаме за домашно, славянско.

Славянското име на Сѫдька и на членоветѣ отъ неговото семейство — Собѣслава, Велегнѣвъ, Богомила, а може би и Каля (Калина?), — както и християнскитѣ имена на останалитѣ членове на неговия домъ свидетелствуватъ за славянския християнски родъ на тоя Борисовъ съветникъ и пратеникъ. Изглежда при това, че християнството на Сѫдьковия домъ е още отъ преди Борисовото кръщение. Отъ покръщането на Бориса въ 866 г. до времето, когато Сѫдькъ записалъ имената на своитѣ домашни въ Чивидалското евангелие, т. е. въ 867 год., била минала едва една година, а Сѫдькъ поменава две свои жени, едната вѣроятно вече покойница, поменава нѣколко свои деца и родители съ християнски и славянски имена. Това показва, че между прабългаритѣ туранци, които били организатори и рѫководители на новото славяно-българско царство, си били пробили вече пѫть и представители на славянския елементъ и се били издигнали до най-високи държавни длъжности не само следъ Борисовото кръщение, но и преди това, защото Сѫдькъ не ще да е спечелилъ довѣрието на своя господарь току за една-две години, та да му се повѣрява важна пратеническа задача въ Римъ, да му даде титлата вагантуръ и Борисъ да го направи свой съветникъ.

За другъ славянски велможа при Бориса поменава Теофилактъ Охридски въ житието на Св. Климента. Той се е наричалъ Чаславъ (*Τζασθλάβος*). Съ съизволението на Бориса Чаславъ приелъ въ своя домъ въ 886 г. Ангелария, ученикъ Методиевъ. Тоя Чаславъ не бива да се смѣсва съ сина на сърбина Клонимира, който пребивавалъ въ Преславъ. Сръбскиятъ Чаславъ (майка му била българка) живѣлъ по-късно. Наведенитѣ примѣри съ Сѫдька и съ Часлава не сѫ единствени. Още при Крума, въ 812 г., на чело на българското пратеничество за преговори въ Цариградъ стоялъ славянинътъ Драгомиръ (*Δαργαμηρός*). Като споменаваме тия случаи и като имаме предъ видъ факта, гдето Борисъ и особено Симеонъ дадоха известна преднина на славянския елементъ въ българската държава и направиха славянския езикъ езикъ държавенъ, намираме, че историческата наука още не се е изказала ясно и обосновано за взаимоотношенията между прабългари и славяни въ българската държава преди Бориса и следъ него, взаимоотношения отъ характеръ държавенъ, воененъ, вѣрски, езиковенъ и пр. Ето една първостепенна задача за бѫдещитѣ изледвания по българска история.

Остава да кажемъ две думи и за другитѣ български имена въ Чивидалското евангелие, които не спадатъ къмъ Борисовия и къмъ Сѫдьковия домъ. На първо мѣсто името Зергобула (Zergobula). Подъ това име се крие несъмнено оня отъ българскитѣ пратеници на Цариградския съборъ въ 869-870 г., който е нареченъ отъ Анастасия Библиотекаря Zercoboilas (вм. погрѣшно предаденото Zercoborlas). Въ писмото на папа Йоана VIII отъ 878 г. той е нареченъ Cerbula. Ако да бѣше ясна думата, която следва подиръ името Zergobula въ чивидалската бележка, вѣроятно щѣхме да се освѣтлимъ повече за това лице. Тамъ,

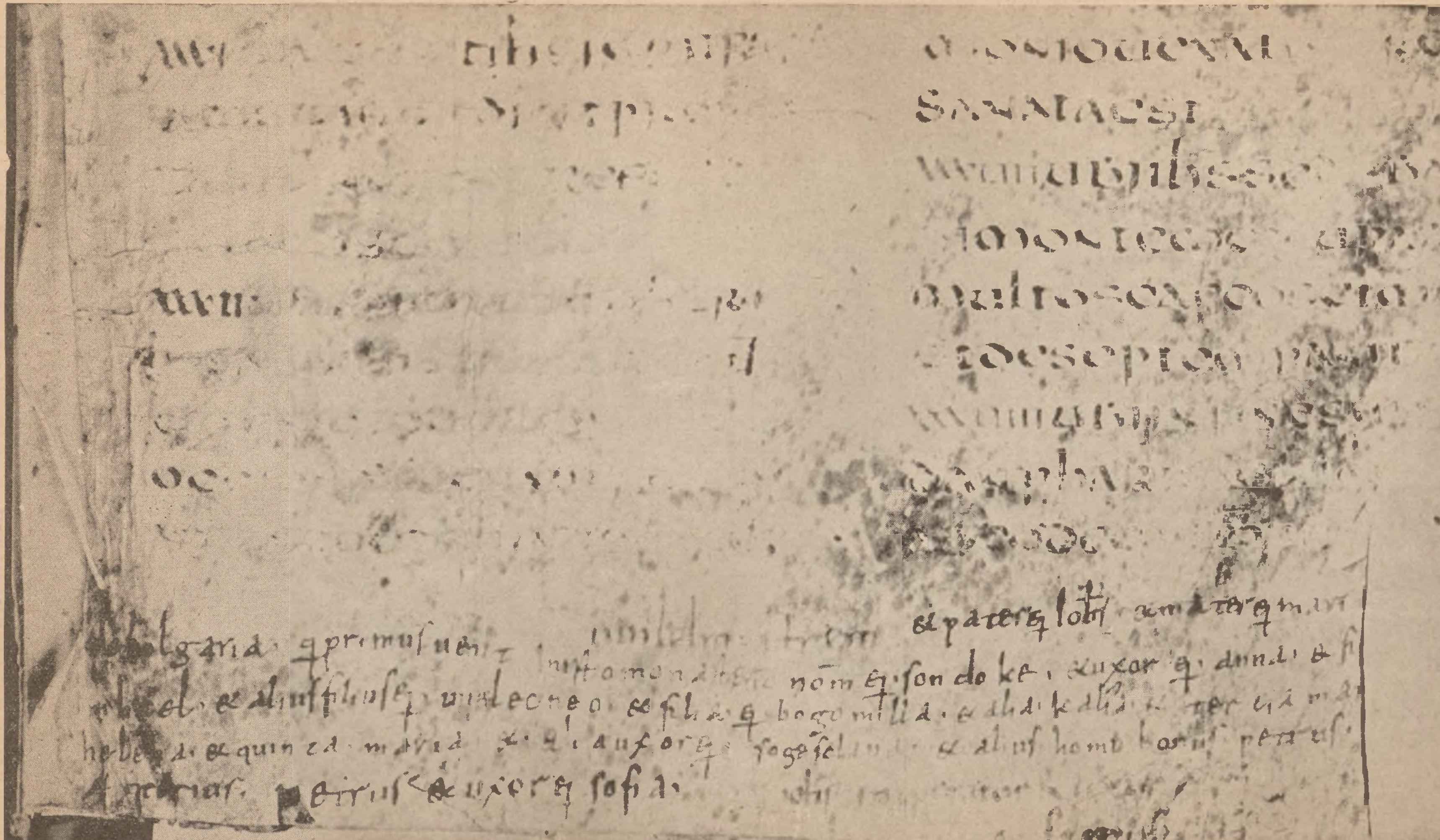

Табл. II. Чивидалско евангелие. Долната половина на листъ 4.

MoHamecKO xpaöpo „BOioBaHe“ *w* „nepHopH-3eivb *xpaö'hp^*

Eto Bewe HaÖAHHcaßa Aa CTaHe noora ipfeAb B^Kb, otk3kto bhahh y^eHH npaBHTt öesycntuiHH oiihth Aa OTMaxHarb TaHHCTBeHo-ro öyAo, KoeTo CKpHBa AHOHOCTbTa Ha t. h. „qepHopHaeub Xpaöbpb“. OTKpnxa ce HOBH npenHCH Ha ckähohchhoto „cxasaHHe“ 0 nHCMeNhjfh, öbArapcKH, CpbÖCKH, pyCKH, qeCKH, H"feMCKH, (|)paHHyCKH H AP- yneHH1 CH CbnepHHHaT'b Bb yCHJIHHTa CH Aa XBbpAHTb nOBeHKO CBÎiTAHHa Bbpxy AHqHOCTbTa Ha 3araA'bHHHH „qepHopH3epb Xpaöbpb“ hah ,,.qepHopH3eub xpaöbpb“ h, Bb-npiàKH TOBa, h ao AHecb 3a T03H 6eAe>KHTb qepnopH3eu;b ce 3Hae tohho toa-KOBa, koakoto ce e 3HaeAo orb HaqaAoro: „qepHopH3eu,b Xpaöbpb“ cnrypHo e ÖHAb MOHaxb, moMb e ÖHAb „qepHopH3eub“; toh me e jKHB-fcAb Bb IX-X b. hah Bb XII1-XIV b.2; HMeHyBaAb ce e Xpaöbpb, ho Bb3MOACHO e j;a ce e HapH-qaAb h Apyro-nqe (Hanp. AHApeö=MA,)KecTBeHb), a „Xpaöbpb“ Aa e ÖHAb HeroBb nceBAOHHMb3 hah np^Koph4; „qepH0pH3epb Xpaöbpb“ e aBTopb

no-Ba)KHHTt OTT. TtXT. C1K CAeAHHrt: O. BOÄHHCKiÜ (O Bp6M6HH npOHCXOJKACHiH cjiaBHHCKHXT. HHCbMeHT,, M. 1855, crp. 51 ca., 53, 163, XXX ca. h ap.), CpesHeBCKÜi (bt, >KMHrip. LIX, 30 ca.), CoöoaeBcidfi (MaTepiaabi 132), BHaHHCKiö („CnasaHie MepHop. Xpa6pa“ bt. JltTonacb HcT.-ipHfl. oömecTBa npa H m ii. Hoßopocc. ymiBepcHTerfe, IX, 109-111), H. B. fliH 'n. (Pa3Cy>KAeHi3, 310 ca.; H3caeaoBaHw no pyccK. 33biKy, t. I, cTp. 300 ca.), Fr. Snopek (Konstantinus-Kyrillus und Methodius u. s. w., Kremsier 1911, 14 ff.), J. Hanus (Der bulgarische Mönch „Chrabr“, bt. Archiv für Kunde Österreich. Geschichts-Quellen XXIII, S. 1-100), Tymmidii (Cb. KaiiMeHTT., en. CaoBeHCKiff, dp. 139 ca., bt. OTaFaa „Kpn-rnKa h 6ii6aiorpa<jHH“ Ha >KMHnP, 1914, Maprb), r. MabHHCKiä („Kto 6hat. qepHopH3eirb Xpaöpa,?“, bt. cn. Bus. OôosptHie, III, 1916, ctP. 151-156), André Mazon (Le moine Chrabr et Cyrille, Bt „CôopH. bt. necTb Ha Bac. H. 3aaiapcKH“, CocJwh 1925, 119-122). npoip. A-pt B. H. 3aaTapcKH („Kofl e 6hat> nepH0pH3eiiT> Xpa6T.pT,?“, bt. Mctophh Ha BtarapcKaTa AtparaBa I2, 853 ca.) h Ap. Hobh npenacn Ha CKa3aHneT0 „3a nHCMeHaTa“ iiyôAHKyBa h npocf). *Pi.* MßaHOBT. bt. Aßeit H3AaHHH Ha „BtarapcKH ciapuHH H3T> MaKc-AOHHH“.

2 noBeneTo ynemr ce cnnparb Btpxy IX-X-hh blskt,; Ha XIII-XIV b. ce cnnpa TpyH-CKÜi (b>k. y HabHHCKifl, h. c. 1).

3 Hanp. Hrhht>, CHoneKT., TyHHHKH h Ap. Ho TyHHHKH aonycKa cxmo, ne „Xpa-6t>pt.“ Möwe aa e h AeficiBmeaHo caaBHHCKO HMe, He caMo cpta« 3anaAHnrfe caaBsmn, ho „nOBHAHMOMy, H3ptAKa H y IOKHbIXT, CaaBHHT.“ (ib. 110).

4 Tana mhcah A. Mazon (ib. 122). Toit npneMa, ne HMero „Xpa6T.pi,“ me e 6nao eAHHi. hhcto aoKaaem. npocm. np-feKopt (un simple surnom), mono caaßa He e önaa pa3npo-CTpaHeHa H3bt>ht> orpaAaia Ha nt,KOii MauacTHpt bt. oöaacTbTa Ha OxpHAT. Han Ha Coaym>.

тание на „монахъ“ и „храбрецъ“. При досегашното схващане, че „черноризецъ Храбъръ“ билъ авторъ на статията, оставаше едно недоумение — какъ може една статия като нашата (която защищава едни опредѣлени писмена — писмената на Св. Кирила) да се означи само съ думата „За писмената“. Сега става ясно, че защитата е за „храбровитѣ писмена“, за „светитѣ писмена“, които не бива да бѫдатъ забравени, отречени и замѣнени отново съ грѫцки, защото сѫ свети, по-свети отъ грѫцкитѣ — **с҃тъ бо мѫжь сътворилъ ꙗ єсть.**[1] Най-подиръ става ясно, защо и до днесъ, близу 400 години откакъ е откритъ разказътъ „За писмената на храбрия черноризецъ“, не е открито, нито може да бѫде открито друго нѣкое творение на нѣкой писатель, носещъ името Черноризецъ Храбъръ; сѫществуването на писатель съ такова собствено име е невъзможно, защото въ най-раното време на старобългарската писменость би било хулно да си присвои човѣкъ такова име, а освенъ това — то не е било собствено име, защото „храбри“ черноризци и нечерноризци е могло да има много, напр. случаятъ съ разказа **ѡ нѣкоѥмь храбрѣ.**[2]

Други сѫ въпроситѣ за опредѣляне времето и автора на сказанието „За писмената на храбрия черноризецъ“. Може би новото освѣтление на „храбровската“ проблема ще допринесе и за тѣхното по-правилно разрешение.

София Прот. Ив. Гошевъ

---

[1] И. В. Ягичъ, Изслѣдованія, I, 302 (изоставяме ударенията и придиханията). Ср. Й. Ивановъ, Бълг. старини, II изд., 445.

[2] Вж. ЖМНПр. 1914, мартъ, 139.

Kilka uwag o symbolicznem znaczeniu głównych postaci w „Krwawej pieśni" P. Sławejkowa

I

Dzisiaj zwrócono już w dosatecznym stopniu uwagę na to, że główne osoby w *Krwawej pieśni* są zarówno artystycznemi kreacjami—biorą udział w akcji poematu — jak nosicielami pewnych idei, a jako takie mają znaczenie symbolów. Jocow n. p. w ostatnio wydanej monografji o Sławejkowie (Български писатели V, str. 82) pisze o *Krwawej pieśni*, że w niej „osoby nie tyle są osobami zdarzenia, ruchu, ile bohaterami jego (= Sławejkowa) myśli".

Fakt ten długo uchodził uwagi badaczy, którzy, mierząc *Krwawą pieśń* kryterjami epopei i epiki wogóle, nie mogli sobie dać rady z kwestją podwójnej roli głównych osób poematu i byli skłonni uważać ją — jak wogóle całą charakterystykę głównych osób — za niedopatrzenie i błąd. A przecież dla cudzoziemca, wychowanego na dziełach symbolicznych w literaturze ta okoliczność staje się jasna po uważnem przeczytaniu *Krwawej pieśni*. Polak n. p. po pierwszem przeczytaniu tego dzieła Sławejkowa odnosi wrażenie, że z podobnem zjawiskiem spotkał się we własnej literaturze, mianowicie u romantyków. U którego z nich?

Wiadomo, że *Krwawą pieśń* pisał Sławejkow pod wrażeniem i wpływem *Pana Tadeusza*. Ale w Mickiewiczowej epopei żadna z osób niema tego znaczenia symbolicznego; wszystkie te osoby to postaci żyjące życiem artystycznej rzeczywistości, nie pozwalające na najmniejszą możliwość symbolicznego wykładu. Ten—oczywisty—fakt należy przypomnieć dlatego, że—wobec widocznych związków zależnościowych między *Krwawą pieśnią* a *Panem Tadeuszem* — u ludzi mniej obeznanych z genezą i zasadniczym charakterem polskiej epopei — pod tym względem nie były w zupełności słuszne poglądy samego Sławejkowa, jak widać z jego artykułu o Mickiewiczu — mogłyby ewentualnie powstać przypuszczenia, że także w tym szczególe Mickiewicz użyczył Sławejkowowi płodnej podniety; już tu trzeba, stwierdzić, że wprowadzenie symbolicznego znaczenia głównych osób dokonało się u Sławejkowa zupełnie samodzielnie, zgodnie z całym kierunkiem rozwoju jego twórczości. W Mickiewiczowych *Dziadach* — w części trzeciej — moglibyśmy wprawdzie znaleźć pokrewne zjawisko, jest ono jednak bardziej skomplikowane, dlatego będzie lepiej poszukać analogji u drugiego polskiego romantyka, u Słowackiego, który wywarł bez porównania większy wpływ niż Mickiewicz na polską literaturę w dobie

архивъ и се спрѣхъ върху актоветѣ на други нѣкои нотариуси отъ градоветѣ Фамагоста, Негропонтъ и Кандия, и то отъ първата половина на 14 в.

Общо взето, актоветѣ на всички тѣзи нотариуси сѫ еднообразни. Това сѫ договори за покупко-продажби на стоки съ точно означение на ценитѣ имъ, изчислени въ мѣстни монети, наемни договори, облигации и др. Особено изобилствуватъ договори за продажба на християнски роби — като резултатъ на каталонскитѣ нашествия въ Балканския полуостровъ въ началото на 14 в. и епохата на турскитѣ завоевания въ края на сѫщия вѣкъ. И двете тѣзи събития, които засѣгатъ политическата история на балканскитѣ народи, сѫ намѣрили пълно отражение въ актоветѣ на прегледанитѣ отъ насъ кандийски нотариуси. Друга една характерность на тѣзи архивни материали е обстоятелството, че съставительтъ на актоветѣ е вписвалъ не само народностьта на продаденитѣ роби, но и тѣхното мѣсторождение. Разбира се, всичко това хвърля голѣма свѣтлина върху народностния характеръ на македонскитѣ земи, като се опредѣля конкретно, коя е била преобладаващата национальность въ полуострова. Отъ изобилния материалъ на нотариалнитѣ архиви на венецианскитѣ колонисти въ островитѣ Кандия, Кипъръ и Родосъ изследвачътъ ще се убеди по несъмненъ начинъ, че въ почти всички македонски земи презъ течение на цѣлия 14 в. българитѣ сѫ били преобладаващата народность. За гърци се говори твърде много, обаче като главно население на голѣмитѣ градове край Срѣдиземно море и Тесалия. Сръбската народность почти не е спомената.[1] Венецианскитѣ нотариални архиви даватъ сѫщо така голѣмъ и ценен материалъ за историята на много градове и селища въ македонскитѣ земи. Тѣ споменуватъ твърде често селища, които днесъ не сѫществуватъ и които сѫ изчезнали още въ епохата на турскитѣ нашествия.

Най-много материалъ биха се намѣрили въ тѣзи документи за стопанската и културна история на всички балкански народи. Тукъ изследвачътъ би могълъ да научи въ най-голѣми подробности движението на голѣмата левантска търговия и участието, което сѫ имали въ нея балканскитѣ земи.

Следъ тѣзи общи бележки азъ ще се опитамъ да запозная читателя въ общи черти съ съдържанието на нѣкои по-типични документи отъ архивитѣ на венецианскитѣ нотариуси.

Най-старитѣ нотариални актове сѫ на кандийския нотариусъ Stefano Bono (a. 1303—1323). Това сѫ нѣколко коли отъ пергаментъ, на които сѫ написани гѫсто въ хронологически редъ нѣколко хиляди нотариални договори отъ частноправенъ характеръ. Това, което ни интересува въ тѣзи актове, сѫ нѣколко продажби на роби — българи, гърци, власи и др. Всички тѣзи документи ни даватъ значителенъ материалъ за вѫтрешната история на македонскитѣ земи и най-главно — за етническия характеръ на южнитѣ области на Балканския полуостровъ. Така:

---

[1] Вж. пакъ тамъ, стр. 18, 19.

На 20 май 1315 г. е завѣрена една декларация за освобождение на единъ робъ българинъ на име Кириякъ (Chiriaco bulgaro).[1] Седемь месеца по-късно е проданенъ единъ робъ отъ Вардарско (de loco Uardare).[2] На 18 февруарий следната година е проданенъ отъ единъ генуезки търговецъ единъ гръкъ на име Яни, доведенъ отъ каталонцитѣ презъ време на тѣхната окупация на гр. Атина (quem conduxit de societate catellanorum de Athene).[3] Очевидно е, че тукъ става дума за заробени гърци отъ каталонскитѣ отреди, чиито опустошения стигнали до Атина. Тамъ по-късно тѣ образували самостоятелно пиратско княжество. Споменатото въ кандийскитѣ нотариални актове „каталонско съдружие" се срѣща и въ други извори.[4]

Заробванитѣ отъ каталонцитѣ християни били продавани на проходещитѣ генуезки търговци, които отъ своя страна търгували съ тѣхъ на разни италиански тържища. Има зарегистрирани случаи, когато самитѣ каталонски пирати продавали заробени въ македонскитѣ земи българи и гърци[5].

Сведенията, които ни дава нотариусътъ Боно, се потвърждаватъ отъ актоветѣ на нотариуса Andrea Bellamore (a. 1318-1341), сѫщо кандийски нотариусъ. На 13 септемврий 1319 г. е продадена една влахиня отъ с. Селия въ областьта на Домого, купена по-рано въ Атина отъ каталонцитѣ. Споменува се и друга влахиня отъ Верия[6].

Отъ м. януарий 1319 год. се намира едно ценно сведение за единъ българинъ отъ гр. Касандрия, заробенъ тамъ отъ каталонцитѣ и продаденъ въ гр. Кандия за 10 златни перпера[7]. Нѣколко години следъ това се говори за други българи, отвлѣчени отъ околноститѣ на гр. Солунъ. Споменува се единъ българинъ на име Никола отъ Полигеро, Солунско, който е билъ освободенъ отъ робство презъ 1325 г. въ Кандия[8].

Въ архивитѣ на Венеция азъ консултирахъ още и актоветѣ на нотариуса Nicolo Boateril (a. 1355-1365) отъ града Фамагоста на островъ Кипъръ. Между другитѣ ценни сведения, които даватъ неговитѣ актове, въ нѣкои отъ тѣхъ се намиратъ и такива за българи и гърци отъ

---

[1] Актъ отъ 20 май 1315 г., индиктионъ 13 на нотариуса Stefano Bono въ Archivio notarile — Венеция.

[2] Актъ отъ 10 ноемврий 1316 г., инд. 15 на сѫщия нотариусъ.

[3] Актъ отъ 18 февруарий 1316 г., инд. 15 на сѫщия нотариусъ.

[4] К. Иречекъ, Історія Болгаръ, Одесса 1878. стр.

[5] Актъ отъ 8 юлий 1323 г., инд. 6 на сѫщия нотариусъ. Въ него се говори за робиня Ирина, българка, продадена за $18^1/_2$ перпера отъ нѣкой си Джулио Каталонецъ.

[6] Актъ отъ 13 септемврий 1319 г., инд. 3 на нотариуса Андрея Беламоре въ Archivio notar. — Венеция. „Cali de nacione blachorum de Dhomogo de casali vocato Selia quam emi Athenis a catelanis de compagnia".

[7] Актъ отъ 9 януарий с. г. на сѫщия нотариусъ. „Unum meum sclavum nomine Iochanem de nacione bulgarum de partibus Casandrie, quem emi in Casandria a catelanis".

[8] Актъ отъ 29 май 1325 г., инд. 8 на сѫщия нотариусъ. „Nicolao bulgaro sclavo meo de nacione bulgarum de loco qui dicitur Poligero de partibus Thessalonichi . . ."

стошения въ македонскитѣ земи презъ осемдесеттѣ години на 14 в. Увѣренъ съмъ, че, ако се изследватъ и другитѣ нотариални архиви на нѣкогашнитѣ венециански колонии въ срѣдиземноморскитѣ острови ще могатъ да се намѣрятъ още много ценни сведения за второто българско царство и специално за македонскитѣ земи въ епохата на окончателното заселване на турцитѣ на Балканския полуостровъ.

Въ венецианскитѣ архиви се съхраняватъ не малко материали и отъ началото на 15 в. — най-тъмната епоха отъ историята на балканскитѣ народи. Тѣ обаче хвърлятъ повече свѣтлина върху стопанската история, като политическиятъ елементъ остава на заденъ планъ. Отъ тѣхъ може да се види, че Македония представя едно стопанско цѣло съ главенъ изходъ на море гр. Солунъ. Тамъ намѣрихъ една ценна търговска книга отъ 1436 г. на венецианския корабопритежатель Iacopo Badoer. Той е търгувалъ въ Цариградъ и е посещавалъ повечето отъ пристанищата въ Черно и въ Срѣдиземно море. Въпрѣки близостьта на турската граница, той е търгувалъ твърде много съ „загорски восъкъ" отъ София и съ кожи отъ Тракия и специално отъ Одринъ. При все че рѣдко, той е закупувалъ стоки и отъ македонскитѣ земи. Така той си е доставялъ чрезъ Солунъ „charne de porcho de Salonichi"[1]. Благодарение на голѣмия брой евреи и италиански колонисти въ гр. Солунъ, това главно пристанище на македонскитѣ земи е подържало оживени търговски връзки съ Венеция и Анкона. Това се потвърждава отъ една търговска книга на фамилията Prioli отъ 1505 година. Въ нея се говори твърде начесто за износъ на голѣми количества lana di Salonichi за Венеция[2]. За голѣмъ износъ на солунска вълна се говори и въ неизследванитѣ още книги на търговската кѫща Barbarigio въ Венеция отъ 1529 година[3].

София Ив. Сакъзовъ

---

[1] Arch. di Stato, Венеция, Mastro di Jacopo Badoer (a. 1436-1439) fol. 324.

[2] Archivo Correr, Венеция, Mastro di Francesco Prioli (a. 1505-1509) fol. 115, 117, 120, 122 и 124.

[3] Arch. di Stato, Венеция, Mastro di Casa Barbarigio (a. 1528-1541) fol. 28.

Имената на два крайдунавски града

1. Видинъ

Общоизвестно е, че днешното име на западнобългарския крайдунавски градъ **Видинъ** представя, подобно на имената на повечето крайдунавски градове, остатъкъ отъ старата предславянска топонимия на Балканския полуостровъ, колкото и на пръвъ погледъ да звучи то като чисто славянско, безъ да напомня дори отдалечъ старото келтско име *Bononia*, отъ звуковетѣ на което е спазенъ единъ единичъкъ споменъ — съгласната *n*.

Като преходно между едното и другото име застава старобългарското име на сѫщия градъ *Бъдынъ,* което се срѣща подъ тая си форма до късно. Така то се намира въ Дубровнишката грамота на българския царь Иванъ Асенъ II, издадена следъ 1230 г.: дѡ Бъдынѣ. или Браничова и Бѣлграда (вж. Ильинскій, Грамоти болгарскихъ царей, Москва 1912); сетне въ приписка къмъ едно срѣднобългарско евангелие отъ 1348 г., сега въ Лондонъ: вь велицѣмъ й многоч҃лчьнѣмъ градѣ Бдыни (вж. д-ръ П. Т. Гудевъ, СбНУ VIII 167), па дори и подиръ падането на България подъ турска власть, срв.: на ̓Истрѣ рѣцѣ Бдин'скыи҃ гра́дѡ҃ цр҇твоуеи ц҃рь, въ житието на Св. Петка отъ Григория Цамблакъ отъ 1483 г. (обнародвано сега у Йорд. Ивановъ, Бълг. стар. отъ Македония[2] 434), Гра҃ Бдинь, въ Зографския поменикъ отъ XVI-XVII в. (пакъ тамъ стр. 496), Гра҃ Бди҇ — въ сѫщия поменикъ (1728 г. — пакъ тамъ 514). Срв. сѫщо въ добавкитѣ къмъ Манасиевата хроника: Съ Василїе ц҃рь разбі Самѹила ц҃ра Блъгаро҃ подваж. й прїе҇ Б' ди҇, й Плискѹ, и Ве҇ Праславъ (срв. въ Хилендарския преписъ у Йорд. Ивановъ, ц. с., с. 623). Старобългарската форма на името се предава на гръцки като *Βιδήνη*, срв. *ϑρονος Βιδηνης*, както е означена Видинската епископска катедра въ надписа на абсидата на Самуиловата църква Св. Ахилъ въ Прѣспа (вж. Ѳ. И. Успенскій, ИзвРАИ въ Константинополѣ III 189; у Йорд. Ивановъ ц. с. 57: *ϑρόν(ος) π. Βιδήνη*, сѫщо *τὸν δ'ἐπίσκοπον Βοδίνης*, въ грамотата на Василия II отъ 1020 г. (както е напечатана сега у Йорд. Ивановъ ц. с. 557); сетне *αἱ μέχρι Βιδύνης* въ 1073 г. (у Никиф. Бриен. 110) и пр. Сѫщата старобългарска форма е възприета и въ маджарски (*Bodon*), па се срѣща и въ западноевропейскитѣ срѣдновѣкови грамоти като *Budyn* (castrum Bulgariae Budyn), *Budun* и *Bodun* (срв. Tomaschek, Zur Kunde der Hämus-Halbinsel II, 17), а сѫщо и другаде, напр. у арабина Идризи (1153 г.): *Bidini* или *Bîdinî*.

Отдавна е разяснено, а днесъ е и общеприето, че отликата въ консонантизма на старобългарското *Бъдынъ* срещу келтското *Bononia*

се дължи на дисимилация: *d—n* < *n—n*. Случая съ това име пръвъ приведе W. Schulze KZ XLII (1909) 27 при обяснението на началното *d* вм. *n* въ общослав. и старобълг. *devętь*, сѫщо лит. *devi̅ntas*, срещу стпрус. *nevīnts* и т. н. като последица отъ сѫщо такава регресивна дисимилация. Колкото се отнася до вокализма, загребскиятъ романистъ P. Skok въ ново време се задоволи просто да отбележи, че първото неударено *o* е минало въ *ъ* („le *o* inaccentué passe à *ъ*: *Bononia* > *Bъdinъ*, *Corinium* > *Kъrinъ*") като добавя при това за сравнение и *kъmotrъ—kъmotra* < *commater* (вж. Revue des Études slaves X, 1930, p. 194). Не въ всички случаи, разбира се, неудареното *o* въ латинскитѣ и изобщо предславянски елементи, минали въ славянски, потъмнява въ *ъ*. Въ случая, несъмнено, това потъмнение се дължи, както и при *commater* > *къмотръ, къмотра,* на съседството на носова съгласна, подъ чието влияние *o* е минало въ *u*, което по-нататъкъ, като всѣко кратко *u*, е минало въ *ъ*. За това влияние на *n* и *m* вж. у мене Бълг. прегл. I. 3, стр. 424. Все по сѫщата причина и второто *-o-* въ *Bonónia* е минало въ *u*, което подъ ударение се е схващало като дълго и законно застѫпено на славянски отъ *ы* (други подобни примѣри вж. у Иречекъ Псп. I, 1882, с. 34 бел. 2). Познато е, че въ чуждитѣ елементи въ славянски и други вокали, напр. *a*, сѫ се схващали подъ ударение като дълги, а неударени като кратки, и съ огледъ къмъ това тѣ сѫ подложени на съответни промѣни, така напр. лат. *altáre* > стб. *олътаръ* и под. срв. M. Bartoli, Riflessi slavi 32 sq.

Много по-любопитно е, какъ отъ старобълг. *Бъдынъ,* което остава като *Бдин* до късно, дори до XVIII в., когато тепърва се явява и форма *Видин* (срв. хаджи Цвѣтка из' В и д и н а, 1774 г., у Йорд. Ивановъ БСт[2] 269, В и д и н - г р а д а, 1804 г., п. т. 231, и пр.), се е получило новобългарското име *Видин.* Народноетимологичното сближение съ глагола *видя* и легендата за основаването на града отъ нѣкаква б а б а В и д а, за което говори Ив. Д. Шишмановъ, Приносъ къмъ бълг. народна етимология СбНУ IX, стр. 576, не могатъ обясни или обясняватъ само отчасть появата на новобългарската форма. Догадката на Йорд. Ивановъ, Българитѣ въ Македония[2], стр. 11, заб. 1, че новобългарското име е заето отъ новогр. *Βυδίνη*, *Βιδίνη* (изгов. *Vidini*), независимо отъ различното ударение, не почива на реални основи. Въ западна България, а особено въ околностьта на Видинъ, гръцко население, отъ което българитѣ би могли да заематъ това име, е нѣмало и нѣма, вследствие на което и самото новогръцко име на сѫщия градъ е заето отъ български: това българско име, следователно, се чете и въ гръцки надписи, като напр. *ἐκ Βιδίνης* отъ 1783 г. (у сѫщия БСт.[2] 279) и под. Не по-малко несполучливъ е и опитътъ да се разтълкува новобългарската форма на името отъ турски, както прави напоследъкъ и поменатиятъ проф. P. Skok, който, осланяйки се върху съчинението на маджарския ученъ Nemeth Gy., A honfoglaló magyarság kialakulása („Die Ausbildung der ungarischen Landeseroberer" S. 294, Anm. 2), категорично заявява, че *v* вмѣсто *b* и вокалътъ *i*, който навѣрно е вметнатъ за да улесни турцитѣ въ изговора

Ha TpyÄHaTa cnaBHHCKa KOHCOHaHraa rpyna, motah Aa ce noAynarb caMO npe3b TypcKO nocp^ÄCTBO *(„v* anstatt *b* und der Vokal *i,* welcher wohldeshalb eingeschoben ist, um den Türken die schwere slav. Konsonantengruppe zu erleichern, kann nur auf die türkische Vermittlung zurückgehen“, — bä. Zeitschrift für Ortsnamenforschung VII, 2, 1931, p. 160). IdpHÖ-ferBaHeTO ao nyÄAH e3HU,n 3a oöncHHBaHe hobh (|)opMH Bb e3HKa e h3o6iho eAHHb TBbpAO AeceH'b HaHHHT. 3a pemaßaHe e3HK0BH npoÖAeMH, Bb noßeneTO CAynan oöane toh ce e noKa3BaA"b H3AHineHb h norptnieHb, ocoöeHo KoraTO ce e npHAaraAb n TaMb, rAeTO peaAHa ocHOBa — KOHTaKTb Cb hhopoahoto HaceAeHne — mfeMa. Bb 3anaAHa BbnrapHH, KaKTO ce 3Hae, He caMO rpbHKO, ho h TypcKO HaceAeHne H3o6m,o e H'feMaAo orb npan BpeMe. JJencTBHTeAHO B-b caMHH rpaAt *Budum,* KaTO npenocTb, cä ähbljah MaAKo Typnn, ho He ÖHBa tt>kmo TiiMT) Aa ce npnnnCBa npoH3XOA'tT'£> n pa3npocTpaHeHneTO Ha HOBaTa (})0pMa Ha hmcto Bb u^Aa BbnrapHH. Hhkoh rpaAb ßb toh öbnrapcKH Kpan Hi;Ma Typcno HMe, Tana ne n (JmpMaTa *Amapd (Akcar)* bmljQo *Apnapb (Arcar)*, HMe Ha 6nn3KaTa ao BnAHHb KpaÜAyHaBCKa naAaHKa, 3a kocto roßopn n Skok Bb cäluoto cnncaHne (VII 1, S. 35, Anm. 2), oneBHAHO He ce e Aoönna OTb TypcKH cAeAb cönmKeHHe Cb Typ. *ak* „öTab“, ho ce ai>JI*h Ha ähch-MHAauHH *r—r k— r,* naKBaTO h caMb toh Aonycna. 3Hae ce, ne aoph noTypneHOTo HMe *Pycuyn* Ha H3TonHo6bnrapcKHH KpaftAyHaBCKH rpaAt *Pyce* He ce e Bb3npneAO OTb okoahoto öbnrapcKO HaceAeHne, BbnptKH ÖAH30CTbTa Ha KOMnaKTHO Typcno HaceAeHne TyKb, Cb kocto öbnrapnrfe c* ÖHAH Bb nOCTOHHHH CHOmeHHH.

A3b mhcah, ne HOBoßbArapcnaTa 4>opMa *Budun* Monte Aa 6äag pa3-TbAKyßaHa h no 3aKOHHT'fe Ha HOBOÖbnrapcKaTa cfiOHeTHKa. Cnenb H3naAa-HeTO Ha nbpBHH h Ha KpaecAOBHHH s Bb ctö. *Btdum* n no-KbCHaTa 3a-M^Ha Ha *si f> u,* nonyuHAa ce e (J)OpMa *Edun,* kohto, KaKTO BHA'hxMe, e 3acBHAeTeACTByBaHa h Bb HeoTKOAemHH nncMeHH naMeTHHUH. KoHCOHaHTHaTa rpyna *bd* oöane e TpyAno npoH3HOCHMa Bb öbnrapcKH, c-stmo KaKTO h cbOTBeTHaTa 6e33BynHa rpyna *pt,* kohto oöhkhobcho Bb öbnrapcKHT'fe AHa-ackth ce 3aM"bHH cb *ft: tfmi'ma, (fmuue* bm. *nmupa, nmime* h noAd cpß. cxmo *KOjießKa* nonpan *KOAeöna* (y LJoHeBb, C6HY XVIII 359). Tana h 4>op-MaTa *Edun* e Morna 3a no-neceHb npoH3Hocb Aa MHHe Bb *Bdun,* kohto TenbpBa CKopo ce e npoMisHHAa, Monte 6h He 6e3b BAHHHne OTb CTpaHa Ha noMeHaTOTO HapoAHoeTHMOAornnecKO cönHnteHne, Bb *Budun.*

CA\in,ecTByBaHeTO Ha 4)0PMa *Vdin* MO»e Aa öntAO nonitpeneHO h OTb HapOAHOTO pOMbHCKO HMe Ha CX.H],HH TpaATj *Diu* (AHaA. CAUH.0 *Dziiy,* KOeTO npeAnoAara eAHO MentAyrnacHO naAaTaAHO *ri,* H3ne3HaAO no 3aKOHHT'b Ha poMbHCKaTa (JioHeTHKa, ho kocto e cntmocTByBano Bb caho CTapo 6bnrapcKO npHAaraTeAHO npHTentaTenHO *E'bd'bin'b,* Hanp. *EbdunP zpadb,* cpß. uHTyBanoTO no-rope *Budun-zpada.* Toßa ce noTBbpntAaßa ocoöeHO OTb ynoTp'feÖHTenHaTa y poMbHCKOTO HaceAeHne OTb okoahocthth Ha caMHH BnAHHb c^opMa *Vd ie*

Vdine, kohto Weigand Jahresbericht VII, 1900, 18 norp'hmHO H3BentAa, 3aeAHO cb HOBOÖbnr. *Budun,* OTb rp. *Bbövvp.*

G b s N 0 " Z 2 I

Z

" ! I QU " G ""
1e+'(2#U 6"(+'(w • '
QP % L 8 " "L = " K F #
! " #
" " M U I "
t " = b U SK5 • ' • •
? K 1 % iD % 1 % iD % 1 % iD %
V 8 V <L ' & V < PP ZL 10L I @"% L t "
2 " >## E t vL "
$ % % / ! D % ' % A 8 8 G L #U b!
% % % % = +
% " f QUL b! L E < % g L # " !
t #U U#U + / ‹ f QUL !
! g L f UQUg / #U I 5L " t L
"B # € 3
! ! " b t ! %< # > > =
1% % L " . +# U G
K I! L 14 KP U !
% / 45 L t # 2 ! !
1% % A 1% % Q
F > /4Z !4IZ5 2 2#U !
#% " A !% 1% % % Q >+#
M (/B B OZ5 "
! G " 8 V <L 6G G B B &ˆ
< ! & 8 & PP 01 GL N 1% % % $ - $ "
PP 0 Z / & 0 U Z I5L $ %"
! * g - - 1% % /0 1 L b 8 V < (b
" # 1 . % * 1+ % D+(! 1%!
EPL 5 5 " % % I#= # 1 /
1 2 . #S#UL b "#U
µ -..(# i 7 i D ! ! 1 % ! !% 1 ((
% " & Q/ #U U 00O / #U #U
¶ 2O5L " U G G

& " & ! " " " 1% % 00 L
U " b 2 U " " 66(+'(8L
6 (+'(' B = 5 L " 2#L &
0006& # L U s
L " I U U 8 L<##U
" b 6 (+'(= 6 (+'(
b% ! ! b b I @ b t! & :
& /00 5 " • / b 8 V <L 6G G B 015 b
2 " 2 U 1 b N E / =

} $ (, < !"" 6;

б. Мѣстни имена.

2. Думи.

I. Индоевропейски езици

Праславянски

Славянски

Южнославянски

Старобългарски

Срѣднобългарски

С р ъ б о х ъ р в а т с к и

Старополски

Полски

Полско-кашубски.

Старочески

Чески